

1. Черненко А.П. Спеціальне досудове розслідування – одна із форм досудового розслідування. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 212-215.

2. Маренич А.А., Черненко А.П. Особливості реалізації прокурором функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням за КПК України / *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 113-116.

3. Черненко А.П., Шиян А.Г. Окремі питання щодо строків досудового розслідування. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні* : матер. XVIII Всеукр. наук. – практик. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 154-157.

4. Черненко А.П., Шиян А.Г., Гулян А.Д. Деякі особливості закінчення дізнання у кримінальних проступках. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 берез. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 345-347.

5. Черненко А.П., Шиян А.Г. Про повноваження національної поліції при обранні запобіжних заходів під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету №2/2020*. С. 426-429.

6. Черненко А.П., Прокопенко К.М. Окремі проблеми відновлення досудового розслідування після його зупинення / *Актуальні проблеми досудового розслідування: матеріали Регіонального круглого столу (Дніпро, 24 квітня 2020 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 52-56.

7. Організаційно-правові проблеми досудового розслідування URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9743/%D0%94%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ольга Шармар

кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх
справ, м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО СТОСОВНО ЯКОГО УПОВНОВАЖЕНИМ ОРГАНОМ ПРИЙНЯТО РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ЙОГО ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

Внаслідок повномасштабної агресії рф 24.02.2022 в Україну й масового потрапляння їх солдатів у полон Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період» від 24.03.2022 р. закони «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», «Про Національну поліцію», КПК

України, доповнюються положеннями щодо правового статусу військовополонених, правил поводження з ними, з урахуванням компетенції різних органів і установ. Для з'ясування особливостей звільнення та особливостей не притягнення до кримінальної від кримінальної відповідальності військовополонених зупинюся на висвітленні деяких внесених змін до КПК та КК.

До редакції ст. 3 КПК було додано нові положення, присвячені визначенню основних термінів цього Кодексу. Згідно з п. 28 ч. 1 ст. 3 КПК особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого. Це особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений. КПК України не містить окремої норми щодо процесуального статусу такої особи.

У зв'язку з цим у КПК з'явився новий суб'єкт процесуальних відносин – орган, уповноважений на прийняття рішення про обмін підозрюваного, обвинуваченого, засудженого як військовополоненого, на особливий їх статус та особливості провадження за їхньої участі. Який орган виконує ці функції у КПК не зазначено. Рішення про затвердження списку для здійснення обміну військовополоненими приймає Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, створений згідно з постановою КМУ від 11.03.2022 р. № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими». Він є тимчасовим допоміжним органом КМУ й утворюється з метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, утворених відповідно до законів, правоохоронних органів та громадських об'єднань з питань поводження з військовополоненими. Головою Координаційного штабу є начальник ГУРМОУ. Передача військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебували в полоні, здійснюється відповідно до Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, затвердженого постановою КМУ від 12.04.2022 р. № 441 (має гриф «для службового користування»).

Деякі новели з'явилися в КПК і щодо повноважень прокурора, а саме прокурор має право звернутися в порядку, передбаченому статтями 184 та 132 КПК, до слідчого судді, суду з клопотанням про скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого (ст. 201-1 КПК). До клопотання прокурора про скасування запобіжного заходу обов'язково додаються матеріали, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого, та

письмова згода підозрюваного, обвинуваченого на проведення обміну як військовополоненого. Копія клопотання та доданих до нього матеріалів надається підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання. Клопотання прокурора про скасування запобіжного заходу розглядається слідчим суддею, судом в день його надходження до суду за обов'язкової участі прокурора. Слідчий суддя, суд, перевіrivши обставини, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого та надання підозрюваним, обвинуваченим згоди на такий обмін, виносить ухвалу про скасування запобіжного заходу та передачу особи під нагляд уповноваженого органу для організації та проведення її обміну як військовополоненого (ст. 201-1 КПК).

Відбулася конкретизація повноважень слідчого судді, який відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, та/або уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся (ст. 297-4 КПК).

Закріплено додаткову підставу закриття кримінального провадження, коли відповідним уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого. Якщо обмін підозрюваного як військовополоненого не відбудеться або якщо такий підозрюваний до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності знову буде затриманий на території України у зв'язку з його участю у бойових діях, то прокурор або керівник прокуратури скасовує постанову про закриття кримінального провадження.

У кримінальному процесуальному законі відбулося закріплення додаткової підстави зупинення судового провадження – у разі якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу обвинуваченого для обміну як військовополоненого та обвинуваченим надано письмову згоду на такий обмін, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до моменту проведення такого обміну або до отримання від уповноваженого органу інформації про те, що такий обмін не відбувся. У такому разі суд продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється стосовно декількох осіб (ст. 335 КПК).

Для забезпечення процесуального порядку притягнення особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого законодавець у КПК обрав спеціальне (заочне) кримінальне провадження та зупинення досудового розслідування та

судового провадження. Спеціальне кримінальне провадження (*in absentia*), складовими елементами якого є спеціальне досудове розслідування та спеціальний судовий розгляд, було обумовлено необхідністю прискорення розслідування та розгляду кримінальних справ, щоб дотримуватись розумних строків та виконувати завдання кримінального провадження навіть у випадках, коли підозрюваний переховується від слідства та суду. *Absentia* в перекладі з латиниці – це відсутність.

Існування зазначеного процесуального інституту в КПК не суперечить міжнародним стандартам судочинства та практиці ЄСПЛ. З одного боку, застосування *in absentia* дає дозволяє притягнути до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення (тобто забезпечує невідворотність відповідальності), з іншого боку, враховуючи те що таке розслідування має винятковий характер і під час його здійснення необхідно забезпечувати процесуальні гарантії прав особи, яка притягується до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення. Це закріплено в ч.2 ст.7 КПК: сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя) в разі здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*). Отже, КПК у певних випадках дозволяє проведення заочного розслідування та заочного судового розгляду без участі обвинуваченого. Сьогодні такі провадження почали з'являтися доволі часто, зокрема по корупційних кримінальних правопорушеннях. Однак провадження щодо особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого має конфіденційний характер.

Спеціальне досудове розслідування може проводитися тільки стосовно злочинів, які зазначено в переліку, передбаченому частиною 2 ст. 297¹ КПК (серед них є і корупційні злочини), а також щодо інших злочинів, вчинених особами, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України або на території держави-агресора. *In absentia* може здійснюється виключно стосовно особи, яка набула статусу підозрюваного. Ще одна обов'язкова умова — це оголошення цієї особи в міжнародний розшук. Важливим є також встановлення того факту, що переховування підозрюваної особи здійснюється саме з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Деякі слідчі судді ВАКС, коли призначають спеціальне досудове розслідування, спираються на те, що особа вважається оголошеною в міжнародний розшук і для цього достатньо ухвалення відповідної постанови слідчого, прокурора, яка надалі спрямовується до компетентного органу із запитом про здійснення такого розшуку. Але ж саме собою надсилання такого запиту ще не означає, що особу хтось розшукує. Тому вважаємо такою, що відповідає міжнародним стандартам, іншу практику ВАКС, яка

свідчить про більш широке тлумачення поняття «оголошення в міжнародний розшук». По суті, особа може вважатися оголошеною в міжнародний розшук лише тоді, коли вона насправді розшукується компетентними органами інших держав. Очевидно, що цей момент не може настати раніше, ніж буде здійснено публікацію оповіщення таких органів (наприклад, Інтерполу) про необхідність розшуку цієї особи [1].

Необхідно зазначити, що спеціальне (заочне) провадження передбачає обов'язкову участь захисника, тому що притягнення до відповідальності осіб, які вчинили такі правопорушення, відбувалося з беззаперечним дотриманням гарантованих прав цих осіб, враховуючи те що до кожного учасника кримінального провадження повинна застосовуватися належна правова процедура.

В умовах воєнного стану ч. 2 ст. 297-1 КПК було доповнено новими положеннями, а саме ще однією підставою для зупинення досудового розслідування є прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо обмін підозрюваного як військовополоненого проведено або такий обмін не відбувся. З приводу цього необхідно висловити наступне, спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину, вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся. Враховуючи формулювання статей 297-1 та 297-2 КПК, на це спеціальне досудове розслідування не поширюються обмеження стосовно вичерпного переліку злочинів, які встановлені абзацом першим ч. 2 ст. 297-1 КПК. Можливо правильним було б при застосуванні нових положень КПК враховувати перший абзац ч. 2 ст. 297-1 КПК, який регламентує порядок надання слідчим суддею дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування.

Відповідно до ч. 2 ст. 297-1 КПК містить вичерпний перелік злочинів, передбачених КК, за підозрою у вчиненні яких може бути розпочато спеціальне досудове розслідування. Обов'язковою умовою надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування є переховування підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошення підозрюваного у міжнародний розшук, якщо він знаходиться не території іншої країни. Однак нові положення абз. 2 ч. 2 ст. 297-1 КПК передбачають проведення спеціального досудового розслідування відносно особи, щодо якої уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий

обмін відбувся.

Складається враження, що ці положення закріплюють якісь інші підстави для заочного розслідування. У зв'язку з цим виникає запитання чи поширюється на особу стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого вичерпний перелік злочинів передбачений у першому абзаці ч. 2 ст. 297-1 КПК України. Єдиною по суті підставою для такого провадження є факт обміну військовополонених.

1. Шаповалова О., Микитенко О. Спеціальне кримінальне провадження: як прискорити досудове розслідування та судовий розгляд. URL : https://pravo.ua/cpetsialne-kryminalne-provazhennia-iaak-pryskoryty-dosudove-rozsliduvannia-ta-sudovyi-rozhliad-ne-porushuiuchy-nichyikh-prav-olha-shapovalova-ta-oleksandr-mykytenko-partnery-benchers-law-firm/?fbclid=IwAR2CJRiv_E7okbo02hdexvME5aMruKWcixNB0vT2x_UuABg91kHQDnQD0Nc (дата звернення 08.01.2023 р.).

Ольга Ядловська

кандидат історичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗАГРОЗИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОНДІВ МУЗЕЇВ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Окупація Автономної Республіки Крим з боку Російської Федерації у 2014 р. змінила засади імплементації міжнародного права та стала причиною масштабного політичного конфлікту в розрізі нехтування державними кордонами та незалежністю України, що визнані міжнародною спільнотою. На тлі такої міжнародної катастрофи дещо опосередкованою є увага до інших проблем, які спричинила російська окупація – освітні, мовні, питання культури. Особливе занепокоєння становить питання збереження фондів музеїв Автономної Республіки Крим, адже де-юре усі музеї знаходяться в юрисдикції України, а де-факто – захоплені представниками російської окупаційної влади. Унікальність та багатство музейних колекцій на території Криму вражає широким спектром історичної періодизації та різноманіттям матеріально-культурної спадщини. Знають про це і наші вороги, які намагаються усілякими позазаконними способами привласнити собі історичні цінності та вивезти на територію РФ. Українська сторона опинилась в пастці війни ще з 2014 р. та під загрозою втрати фондів і зразків матеріальної культури, що зберігаються в музеях АР Крим.

У наведеній доповіді використано публікації засобів масової інформації, наведено законодавчі акти та аналіз їх змін щодо питання